

ЗА РУБЕЖЕМ

Оксана ПРИШЛЯК

ЗМІСТОВИЙ КОМПОНЕНТ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ НІМЕЧЧИНИ

У статті розглядається змістовий компонент у професійній підготовці соціальних педагогів та форми навчання у вищих навчальних закладах Німеччини: в університетах, вищих фахових школах та фахових академіях. Здійснена спроба визначити можливості використання прогресивних ідей, досвіду підготовки фахівців цієї країни у вищих навчальних закладах України.

Актуальність дослідження зумовлена інтеграційними процесами у галузі освіти, формуванням світового освітнього простору, розробкою і впровадженням міжнародних освітніх стандартів, становленням в нашій країні спеціальності “Соціальна педагогіка” з напрямку професійної підготовки 01.01 — Педагогічна освіта, інтенсивним розвитком соціально-педагогічної діяльності і підготовки відповідних фахівців.

Мета статті полягає у характеристиці змістового компоненту професійної підготовки соціальних педагогів у вищих навчальних закладах Німеччини, визначенні можливостей використання прогресивних ідей, досвіду підготовки фахівців цієї країни у вищих навчальних закладах України.

Сучасному стану професійної підготовки соціальних педагогів у Німеччині притаманний статус вищої освіти. Завдання вищої освіти у цій країні визначені “Законом про вищу школу” (1976 р.), дія якого з 1991 року поширюється і на східні землі [1]. У Законі зазначено, що “...вищі навчальні заклади працюють відповідно до завдань розвитку науки і мистецтва через дослідження, викладання і навчання. Вони здійснюють підготовку до професійної діяльності, що вимагає відповідного рівня наукових знань, методів і здатності до їх творчого використання. Навчання у вищих навчальних закладах має сприяти підготовці студентів до професійної діяльності і оволодінню необхідними знаннями, уміннями і навичками

відповідно до напрямку навчання таким чином, щоб вони були готовими працювати у відповідній сфері діяльності в умовах вільної, демократичної, соціально правової держави” [9].

Програми професійної підготовки соціальних педагогів на рівні вищої освіти у Німеччині з 1971 р. пропонують три типи вищих навчальних закладів: університети, вищі фахові школи та фахові академії. У 2005 році у Німеччині налічується 97 таких інституцій: 29 університетів, 63 вищих фахових школи та 5 фахових академій [7].

Ці навчальні заклади є католицькими, євангелістськими або державними. Такі установи мають високий рівень конституційно гарантованої незалежності. У рамках соціальної структури вони автономно вирішують усі академічні проблеми: набір студентів, навчальні програми, навчальні плани, послідовність теоретичних і практичних семестрів, форми проведення та кількість екзаменів. Вважаємо за доцільне підкреслити, що у Німеччині не існує зовнішнього контролю, координації чи акредитації на національному рівні, за винятком таких неформальних структур, як Асоціація деканів Шкіл соціальної роботи, до якої належить більшість вищих навчальних закладів країни. Державні міністерства науки у кожній землі спостерігають за діяльністю інститутів вищої освіти у контексті дотримання ними законодавчих положень. Уряд має значний вплив на про-

цеси фінансування і призначення штатних професорів [3].

Більшість вищих навчальних закладів здійснюють відбір абітурієнтів на основі середніх шкільних оцінок, врахування часу, що минув після закінчення школи та окремих соціальних аспектів, результатів співбесід і письмових тестів. Відповідно до головного принципу вищої освіти Німеччини — “академічної свободи” — у вищих навчальних закладах не існує вступних екзаменів, навчання є безкоштовним, а студенти застраховані у передбачених законом медичних касах [2]. Проте з 26 січня 2005 року Конституційний Суд Німеччини видав постанову, в якій зазначено, що кожна земля має право самостійно вирішувати питання оплати за навчання. Останнім часом декілька вищих навчальних закладів землі Баден-Вюртемберг, Баварія, Саксонія, Саксонія-Анхальт та Гамбург ввели оплату за навчання. Вартість навчання за один семестр не перевищує 500 євро, що є значно меншою сумою, порівняно з іншими країнами Євросоюзу [8].

Змістовий компонент професійної підготовки соціальних педагогів у Німеччині відноситься до компетенції законодавства кожної окремої землі Німеччини, котрі часто мають відмінні закони. Робоча група на конференціях Міністерства Культури дискутує з приводу прийняття міжнародних стандартів освіти у професійній підготовці фахівців соціальної сфери [11].

Процес професійної підготовки соціальних педагогів у Німеччині базується на ідеї оптимального поєднання теоретичного і практичного компонентів і наукової роботи. У вищих фахових школах та фахових академіях підготовка соціальних педагогів має міждисциплінарний характер і орієнтується на тісний зв'язок теорії і практики [7; 8].

Важливо зазначити, що навчальний план у класичному розумінні цього слова у вищих навчальних закладах Німеччини відсутній, хоча багато вищих навчальних закладів регулюють кількість обов'язкових та факультативних годин з тих чи тих предметів. У цій країні кожний студент складає розклад занять для себе сам, виходячи з переліку предметів, що вивчаються у певному семестрі. Вони слу-

гують підставою для отримання студентом курсових сертифікатів (Leistungsnachwies/Schein) та посвідчення про присутність (Sitzschein), що є необхідними як для заключного екзамену, так і для переходу від основного до фахового навчання. Ці сертифікати є головними засобами контролю навчання студента упродовж усього періоду з оцінками за шестибальною шкалою, де одиниця є найвищим балом, а шестірка — незадовільною оцінкою [2]. Студентам надана певна свобода в організації процесу професійної підготовки. Цей аспект становить основну відмінність в організації професійної підготовки соціальних педагогів Німеччини та України.

Структура професійної підготовки соціальних педагогів у вищих навчальних закладах Німеччини включає в себе два етапи: початковий етап навчання (Grundstudium), що триває 3–4 семестри і закінчується проміжним екзаменом, та основний етап навчання (Hauptstudium), тривалість якого — 4–5 семестрів залежно від типу вищого навчального закладу і завершується екзаменами та написанням дипломної роботи [6].

Аналіз навчальних планів університетів, вищих фахових шкіл і фахових академій свідчить про наявність традиційних для німецької системи підготовки соціальних педагогів навчальних дисциплін, котрі є у всіх вищих навчальних закладах (поділ предметів на першочергові та другорядні входить до компетенції землі та типу навчального закладу). До традиційних навчальних дисциплін належать: теорія і методи соціальної роботи; технологія та методика соціальної педагогіки; наука про виховання / педагогіка; соціокультурна робота (естетичне виховання, медіапедагогіка, педагогіка театру); психологія; соціологія; соціальна медицина; правознавство; політологія; лікувальна педагогіка; управління та організація; соціальний менеджмент; проект-менеджмент; теологія (у релігійних закладах); етика; міжкультурна педагогіка; практична соціальна робота та соціальна педагогіка [11].

Навчальні дисципліни залежно від типу вищого навчального закладу поділяються на: обов'язкові (Pflichtveranstaltungen), обов'язкові за вибором (Wahlpflichtve-

ganstaltungen), де з певного переліку дисциплін студент обирає певну кількість (Wahlveranstaltungen), вивчення котрих зумовлене бажанням студента. Предмети викладаються переважно німецькою мовою; у разі потреби певні курси читаються по-англійськи [8].

Вважаємо за доцільне звернути увагу на дисципліни, що не мають аналогів у вищих навчальних закладах України (у процесі професійної підготовки соціальних педагогів). Майбутні соціальні педагоги Німеччини вивчають міжкультурну педагогіку, спрямовану на ознайомлення студентів з європейськими інтеграційними процесами у контексті культурно-історичних течій, національних конфліктів, взаємовпливів європейських культур; з сучасними соціальними структурами у порівняльному плані; з міжнародними та європейськими документами про права людини; з соціально-політичними, економічними та культурними дисбалансами, що виникли внаслідок міграційних процесів. У процесі професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів особлива увага приділяється соціально-педагогічній роботі з емігрантами, котрим доводиться проживати і працювати спільно з людьми різних культур. При вивченні міжкультурної педагогіки значна увага приділяється толерантності як важливому чиннику подолання причин міжкультурних відмінностей та конфліктів. Міжкультурне виховання ставить перед собою мету формувати здатність до розуміння та сприйняття інших точок зору; поваги до інших людей; подолання упереджених думок. Під час вивчення цього предмету студенти також опановують іноземну мову та вчення про свободу — “Свободознавство” [4].

У процесі вивчення “Медіапедагогіки” майбутні соціальні педагоги вивчають засади педагогічного використання засобів масової інформації в повсякденному житті дорослих та дітей. Ця навчальна дисципліна включає в себе такі основні теми: медіаробота з комп’ютером; музика як засіб виховання; танець/жест як засіб виховання; графіка, відео, фото як педагогічні засоби виховання; робота з металом, глиною та

деревом; театральна гра та виклад медіазасобів.

Соціальна медицина або наука про здоров’я включає в себе вивчення фізичних вад, психічних відхилень та методи реабілітації, надання допомоги людям, що страждають від різних видів залежно, соціо- та психосоматику. Студенти отримують ґрунтовні знання про психічні та фізичні вади, особливі потреби людей з вадами. Значна увага приділяється вивченню суспільної протидії та аналізу упередження щодо цієї категорії громадян. Фахівці професійної підготовки соціальних педагогів Німеччини вважають, що глибоке розуміння проблем людей з вадами, або як їх ще називають — людей з особливими потребами сприятиме налагодженню контактів таких людей з родичами та іншими членами суспільства. Студенти вивчають методи лікування цієї категорії людей (планування життєвого шляху через аналіз біографії, описи, реконструкцію соціальних відносин), що допомагає їм краще зрозуміти та вивчити людей у кризові періоди в житті. Варто зазначити, що у Німеччині багато студентів на факультетах соціальної педагогіки та соціальної роботи мають подібні проблеми, тобто є людьми з особливими проблемами, і навчання у вищих навчальних закладах допомагає їм оволодіти професією, подолати власні проблеми та в майбутньому допомагати людям з подібними проблемами [11].

Майбутні соціальні педагоги вивчають також основи генетики людини, імунології, неврології та ендокринології, багатофакторні причини порушень, захворювань, кризи, хронічні інфекції та можливості реабілітації.

В університетах Німеччини значна кількість годин відведена на дисципліни наукового-дослідного характеру — історико-порівняльне дослідження освіти, теорія та методи дослідження, наукові праці у соціальній роботі/соціальній педагогіці, розробка проектів — та на самостійну науково-дослідну діяльність.

У процесі професійної підготовки соціальних педагогів особлива увага приділяється практичному навчанню. Практичне

навчання організовується відповідно до двох моделей: “однофазової” та “двофазової”. “Однофазова” модель передбачає інтеграцію трьох-шестимісячних робочих практик у професійній галузі у навчальну програму, а “двофазова” модель передбачає річне направлення на роботу в професійній галузі після навчання [3].

Практичну підготовку майбутні соціальні педагоги під час навчання у вищих навчальних закладах проходять двічі: на етапі початкового та основного навчання. Тривалість практики залежить від типу навчального закладу і в сумі не перевищує 6-12 місяців. Так, в університетах протягом п'ятирічного навчання практика триває 8 місяців. У вищих фахових школах, де процес професійної підготовки соціальних педагогів має більшою мірою практичне спрямування, студенти проходять тримісячну практику на початковому етапі навчання (яке триває 4 роки). Завершується процес професійної підготовки річною практикою, яка називається роком професійного визнання. Практика у період початкового навчання проходить у соціально-педагогічних установах, які пропонує вищий навчальний заклад. Установи для проходження практики на основному етапі навчання, здебільшого, обираються студентами самостійно.

У фахових академіях, де навчання відбувається за однофазовою моделлю, навчання та практика проводяться по чергово, змінюючи одне одного кожні 3 місяці. Співвідношення теоретичного і практичного компонентів навчання становить 1:1. Дисципліни мають практичний характер з орієнтацією на майбутнє працевлаштування [10].

У всіх вищих навчальних закладах Німеччини широко використовуються такі форми навчання, як лекція (Vorlesung), семінари (Seminar), проектне навчання (Projekt), проект-семінари (Projektseminar), практичні заняття (Übung), додаткові практичні заняття (Tutorium), підготовчі заняття до екзаменів (Klausurenkurs) і, звичайно, практика (Praktika).

Лекція є класичною формою навчання у вузах Німеччини. Під час семінарських

занять студенти, спільно з викладачами, опрацьовують навчальний матеріал. Широко практикується проведення семінарських занять у формі екскурсій у різні соціально-педагогічні установи Німеччини чи поїздки до інших країн. Особливої уваги заслуговує проектне навчання, що є інтегративною формою теоретико-практичного навчання. Ціль проектного навчання — поглиблене вивчення теорії і практики конкретного питання, проблеми чи ситуації соціально-педагогічного характеру. Проект характеризується прикладним та комплексним підходом, здійснюється одноосібно або групою студентів за інтересами. Керівництво проектом здійснюється досвідченими соціальними педагогами-практиками або викладачами. У багатьох вищих навчальних закладах практикується проектне навчання з різним терміном його проведення, проте найчастіше проектом є написання дипломної роботи на останніх семестрах навчання. Теоретичний компонент навчання у процесі виконання проекту чи практики реалізовується під час проект-семінарів, на яких обговорюють проблеми, що виникають [5; 12]. На практичних заняттях студенти оволодівають додатковими знаннями, вміннями та навичками для вирішення різних завдань соціально-педагогічного характеру, та готуються до практичної роботи у соціально-педагогічних закладах та установах Німеччини. Додаткові практичні заняття та підготовчі заняття до екзаменів проводять, як правило, студенти старших курсів [7].

Основними формами контролю результативності професійної підготовки майбутніх фахівців у вищих навчальних закладах Німеччини є: підготовка реферату (Referat), письмовий залік (Testat), усний екзамен (Mündliche Prüfung), письмовий екзамен (Klausurarbeit), дипломна робота (Diplomarbeit), проектна доповідь (Projektbericht), наукова робота (Studienarbeit), самоаналітична доповідь (Reflexionsbericht), семінарська робота (Seminararbeit), практична екзаменаційна робота (Praxisbezogene Prüfungsarbeit) та інші [11].

Майже у всіх землях Німеччини професійна підготовка соціальних педагогів у вищих навчальних закладах закінчується написанням дипломної роботи та здачею відповідних екзаменів, після чого студент отримує диплом. В університетах, здебільшого, це Диплом педагога (рідше — Диплом соціального педагога), у вищих фахових школах та у фахових академіях — Диплом соціального педагога та Диплом соціального педагога/соціального працівника.

Після отримання ступеня Магістра випускники університетів мають можливість навчатися в аспірантурі та писати дисертацію. Випускники вищих фахових шкіл та фахових академій не можуть вступати до аспірантури, оскільки ці вищі навчальні заклади є професійно-орієнтаційними і не готують студентів до наукової та викладацької діяльності. Проте існують винятки, коли випускники цих вищих навчальних закладів після успішної здачі відповідних екзаменів в університетах все ж можуть отримати шанс захистити дисертацію. Навчання в аспірантурі триває від 2 до 5 років; дисертацію можна захищати лише в тих університетах, де є кафедра соціальної педагогіки/соціальної роботи [8].

ЛІТЕРАТУРА

1. Абашкіна Н.В. Методичні рекомендації щодо удосконалення підготовки соціальних педагогів в Україні на основі використання німецького досвіду. — К., 2003. — 30 с.
2. Єржабкова Б. Вибрані питання соціальної педагогіки. — Дрогобич: Вимір, 2003. — 364 с.
3. Коваль Л.Г., Зверева І.Д., Хлебнік С.Р. Соціальна педагогіка / Соціальна робота: Навч. посібник. — К.: ІЗМН, 1997. — 392 с.
4. Зайбель Ф.-В., Фильцингер О., Геринг Д. Подготовка специалистов для воспитания в духе европейской общности // Теория и практика социальной работы: отечественный опыт. — М. — Тула, 1993. — Т. 2. — С. 303–311.
5. Arbeitshilfen für Studium und Praxis der Sozialarbeit und Sozialpädagogik / von E. Bardy, R. Knapp, H. G. Stockinger. — Neuwied, Kriftel: Luchterhand, 1998. — 229 s.
6. Cortina K.S., Baumert J., Leschinsky A. Das Bildungswesen in der Bundesrepublik Deutschland. — Hamburg, 2003. — 905 s.
7. National Federations and Organizations. Universities. Universities of Applied Science. — Germany, 2006. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: 18.10.2006: <<http://www.sicsw.org/swde/indexsw.htm>>. — Загол. з екрану. — Мова англ.
8. Georg Hey. Sozialarbeitswissenschaft — A German Discourse. — Ylä-Savon Sosiaalialian Oppilaitos College, Iisalmi, Finland, 2006. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: 15.11.2006: <http://www.ucc.ie/acad/socstud/tmp_store/Social%20work/Hey-sozialarbeitswissenschaft.htm>. — Загол. з екрану. — Мова нім.
9. Hamburger F. Einführung in die Sozialpädagogik. — Stuttgart, 2003. — S. 119-122.
10. Social Work in Germany: research institutions. — Germany, 2005. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: 24.10.2005: <www.meta-sozialarbeit.de>. — Загол. з екрану. — Мова англ.

Післядипломна освіта соціальних педагогів передбачає, як правило, перекваліфікацію, підвищення професійної кваліфікації та оволодіння додатковою спеціальністю за обраним напрямком.

Висновок. Аналіз змісту професійної підготовки соціальних педагогів у вищих навчальних закладах Німеччини (фахових академіях та вищих фахових школах) дає підстави для висновку про те, що зміст підготовки майбутніх фахівців базується на варіативному підході, який дозволяє здійснювати спеціалізовану підготовку та задовольняє індивідуальні навчальні потреби та інтереси студентів. Загалом зміст підготовки соціальних педагогів характеризується міждисциплінарним характером освіти, значним обсягом практичного навчання та вибіркових дисциплін, формуванням дослідницьких умінь у студентів.

Перелік і зміст наповнення навчальних дисциплін свідчить про прагнення оптимального поєднання теоретичного і практичного компонентів та орієнтацію на майбутнє місце роботи. У всіх типах навчальних закладів велика увага приділяється самостійній науковій роботі.

11. Wikipedia. Sozialpädagogik. Ihr Inhalt steht unter der GNU-Lizenz für freie Dokumentation. — Berlin, 2006. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: 13.10.2006: <<http://de.wikipedia.org/wiki/Sozialp%C3%A4dagogik>>. — Загол. з екрану. — Мова нім.
12. Wörterbuch der Sozialarbeit und Sozialpädagogik. Hrsg von A. Schwendtk. — Wiesbaden, 1995. — 537 s.

Людмила СЕНЬ,
Людмила РОМАНИШИНА

СТРУКТУРА НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ США

В статті розглядається система неперервної освіти в Сполучених Штатах Америки, починаючи з вступу до початкової школи і закінчуючи вибором вищого навчального закладу. Також наводиться перелік проблем, які найчастіше виникають під час вибору навчального закладу.

На сучасному етапі розвитку суспільства, вища освіта зазнає помітних змін у системі організації навчального процесу. Одним із напрямків оновлення і трансформації педагогічної освіти України є вивчення європейського та світового досвіду стосовно становлення та розвитку педагогічної освіти та підготовки вчителів, а також інтеграція отриманих знань у вітчизняну систему підготовки педагогічних працівників.

Аналіз останніх досліджень та публікацій свідчить, що питання педагогічної освіти США знайшли своє відображення у працях вітчизняних та зарубіжних дослідників. У вітчизняній педагогічній літературі накопичений значний обсяг знань про теорію і практику освіти США. Висвітлення даної проблеми на сучасному рівні можна знайти у дослідженнях, пов'язаних з такими питаннями: різноманітні способи підвищення кваліфікації вчителя в США (В. Гаргай); проблеми підготовки вчителя вищої школи (Г. Агапова, О. Рогачова, Т. Хмель); дослідження педагогічних технологій, методів та форм навчання (Т. Ільїна, В. Чорний). дослідженням розвитку педагогічних працівників займалися такі американські вчені як: Wiggrowman, Herbst, Jonson, Clifford, Goodlad та інші. Вагомий вплив на розвиток педагогічної освіти США мала так звана Група Холмса (Holmes Group), утворена у 1983 році, та її книга “Завтрашні вчителі” (Tomorrow’s Teachers, 1986). Великий обсяг інформації дає нам змогу дослідити це питання з різних аспектів його розвитку.

Мета статті — показати особливості неперервної освіти США у підготовці фа-

хівців, починаючи зі вступу до початкової школи і закінчуючи вибором вищого навчального закладу (ВНЗ).

У цивілізованому суспільстві питання освіти знаходиться у полі зору науковців. Зміст освіти і її використання характеризує суспільство як націю, адже саме на неї покладена відповідальність за підготовку висококваліфікованих фахівців та спеціалістів. Сьогодні в США поміж усіх політично значущих питань найважливішим для американців є освіта. Міністр освіти США, Ричард У. Райлі, зазначив, що “освіта в американському суспільстві сьогодні є більш відкрита, різноманітна й різнобічна ніж будь-коли. Освіта змінюється на краще. Водночас треба набагато більше зробити для того, щоб виконати обіцянку про рівні можливості для всіх і подолати розрив між багатими і бідними, білими і кольоровими. Продовжуючи адаптувати й поліпшувати нашу систему освіти, Сполучені Штати можуть стати ще сильнішою країною і разом з іншими народами продовжувати працю над збереженням миру, процвітання й освіти усім жителям планети” [5].

Досліджуючи публікації американських педагогів можна прийти до висновку, що у США навчання в школі починається у віці 6–ти років, коли діти йдуть у середню школу.

Після школи можна продовжити навчання в інститутах вищої освіти — коледжах і університетах (узагальнено також називаються schools) — на переддипломному рівні (undergraduate level/studies). У коледжах, при повній академічній навантаженості, необхід-